

**Martin Pelc. Na football! Fotbalové diváctví
a fanouškovská kultura v českých zemích do roku 1939.
Praha: NLN, 2022. 382 s. ISBN 978-80-7422-845-2**

Existuje množství témat, o nichž by český etnolog bez váhání prohlásil, že náleží do oblasti jeho zájmu, avšak míra oborového poznání tomu neodpovídá. Jedním z takových případů je sportovní fanouškovství. Nejedná se přitom o téma pozoruhodné pouze samo o sobě. Náleží totiž k těm, které mají schopnost vypovídat mnohé o dobové společnosti. Ostatně obojí na příkladu fotbalového fanouškovství dokazuje Martin Pelc, autor prvního českého uceleného pojednání o problematice, který se jako historik sportu zaměřil na fenomén od jeho počátků v české společnosti až do sklonku druhé republiky.

Velmi zjednodušujícím způsobem lze popsat jeho novou knihu jako tematické mapování. A to nemyslím negativně. Fanouškovství totiž Martin Pelc představuje v celé řadě dílčích témat, jejichž počet odráží nejen hloubku a šíři, do nichž tento fenomén zasáhl moderní společnost, ale také pestrost perspektiv, jimiž společenské a humanitní vědy fanouškovství již zhruba sto let nahlíží.

V úvodu své knihy Martin Pelc načrtává dějiny fotbalu v českých zemích. Mohlo by se zdát, že tato část je nadbytečná, ale opak je pravdou. Přináší dobový kontext, bez něž by následující kapitoly byly méně zsvěceným čtenářům hůře srozumitelné. Ty líčí zrod fotbalového fanouškovství v posledních decenních rakouské

monarchie a jeho masivní šíření napříč společnostmi v průběhu první republiky. Jeho sociální rozměr prezentuje autor prostřednictvím profesního, věkového, genderového i ekonomického profilu participantů, zabývá se také (stereotypní) politickou, socioekonomickou a národnostní identifikací táborů jednotlivých fotbalových klubů. O kulturních specifikách fotbalových fandů Martin Pelc pojednává na jednu stranu na stadionech prostřednictvím jejich oděvu, způsobů povzbuzování hráčů, prožívaných emocí, souvisejícího výtržnictví, násilí atp. V této souvislosti se nevyhýbá ani otázce, zda je možné v případě prvorepublikových fanoušků hovořit o specifické subkultuře. Na stranu druhou jim věnuje pozornost i mimo stadion, na příkladu forem sdružování, kultu hráčských hvězd, sledování kopané v médiích či vítacích rituálů ze zahraničí se navrátilivších mužstev. Fanoušky a jejich konzumem se zabývá ve dvou rovinách. Nejprve na stadionu prostřednictvím samotné podívané – organizace fotbalového zápasu, přestávkového programu, ale také občerstvení či komerčního využívání publika. V jiné kapitole sleduje zrod specifické populární kultury pro fanoušky i jejich uplatnění v ní („fan-artikl“, literatura, film, hudba aj.). Poslední kapitola se věnuje dobovým diskurzům o fanouškovství, přičemž se logicky zaměřuje na mezi-

válečné období, kdy již fenomén nabyl masivního rozměru a byl ve společnosti nepřehlédnutelný.

Prezentované poznání ale Martin Pelc neuzavírá pouze do výše uvedených tematických celků. Napříč kapitolami čtenář sleduje proces postupného oddělování fotbalových hráčů od publika, které jako etnologové známe i z jiných kontextů, anebo demokratizaci fanouškovství. Ta měnila nejen sociální skladbu publika na stadionech, ale ovlivňovala také jeho chování. S touto dynamikou souvisela ostatně podle Martina Pelce domnělá specifická českého fanouška oproti tomu rakouskému či maďarskému, na kterou poukazovali doboví komentátoři.

Tematickou šíři knihy doplňuje hluboký vhled do daných problematik. Martin Pelc **jednak zúročuje svoji orientaci v problematice sportu dané doby, ale také vytěžuje obrovské množství pramenů. Jako klíčová pramená báze mu pro starší období slouží dobový společenský a sportovní tisk a ikonografické (vizuální) prameny zobrazující fanoušky, stadiony i samotnou hru. Využívá ale také množství archivních a dalších tištěných pramenů, beletrie i poezie, filmových snímků, záznamů rozhlasových přenosů či dobového jazyka.**

Prezentace tematické **bohatosti fanouškovství**, která je pro aktualizaci problematiky v našich humanitních a společenských vědách chvályhodná, představuje určité limity knihy. To se projevuje zejména v souvislosti s auto-

rovou logickou potřebou připomínat koncepty, které byly pro výzkum fanouškovství v sociálních vědách využívány, přičemž jim nedává, a vlastně ani dát nemůže, potřebný prostor. Mám na mysli např. Bourdieuho pole, Braudelův kapitalismus, Gramsciho hegemonii, či argumentaci kreativitou konzumentů (pytláctvím) zpochybňující představu univerzální (kulturní) hegemonie. Nemám ve zvyku podceňovat čtenáře, ale domnívám se, že ten nezavěšený podnětně připomínky přehledne. Ten zasvěcený musí koncepty sám s textem knihy promýšlet.

Určitou satisfakci představuje kapitola o dobovém diskurzu vztahovaném k fotbalovému fanouškovství. Jak hodnotí Martin Pelc, dobová společenská kritika či reflexe totiž v mnohém předjímala pozdější společenskovědní nahlížení fenoménu, takže např. prostřednictvím dobové komunistické kritiky může nezavěšený čtenář pochopit teze o hegemonii, v jiném případě je mu osvětleno chápání fanouškovství jako sekularizovaného náboženství či na další stranu je prostřednictvím psychologizujících teorií seznámen s individualistickým přístupem k fanouškovství.

Knihy vychází v reprezentativní formě s množstvím dobových fotografií a je psána čtivým jazykem. Přál bych jí, aby si našla množství čtenářů mezi odbornou i laickou veřejností, kterou má potenciál oslovit. Mým druhým přáním je, aby se brzy dočkala pandánu psanému ze strany české etnologie.

Roman Doušek (Ústav evropské etnologie, FF MU, Brno)